

УДК 37.013:316.472.3.008.8

ЗМІСТ КОМПОНЕНТІВ ГОТОВНОСТІ ДО ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТІВ-АГРАРІЇВ

В.В. Молоченко

Анотація. У статті проаналізовано зміст компонентів готовності до партнерської взаємодії студентів-аграріїв. До компонентів готовності до партнерської взаємодії віднесено: когнітивний, мотиваційний, комунікативний, особистісний та діяльнісний. Запропоновано визначення готовності до партнерської взаємодії студентів-аграріїв.

Ключові слова: партнерська взаємодія, готовність, когнітивний, мотиваційний, комунікативний, особистісний, діяльнісний компоненти.

Аннотация. В статье проанализировано содержание компонентов готовности к партнерскому взаимодействию студентов-аграриев. К компонентам готовности к партнерскому взаимодействию относятся когнитивный, мотивационный, коммуникативный, личностный, деятельный. Предложено определение готовности к партнерскому взаимодействию студентов-аграриев.

Ключевые слова: партнерское взаимодействие, готовность, когнитивный, мотивационный, коммуникативный, личностный, деятельный компоненты.

Summary. Components of readiness the partner's interaction of agrarian-students were examined. Components consists of cognitive, motivational, communicative, personal, active. Definition of readiness the partner's interaction of agrarian-students was proposed.

Key words: partner's interaction, readiness, cognitive, motivational, communicative, personal, active components.

Постановка проблеми. Сільськогосподарська діяльність має складну, ієрархічно побудовану багаторівневу структуру, яка характеризується сукупністю параметрів - результативністю, якістю, надійністю. Специфікою даної діяльності є, з одного боку, її предметна практичність, основу якої складають знання про особливості діяльності в аграрному секторі, а з іншого боку – її соціальний характер, обумовлений розвитком виробничих стосунків у суспільстві та суб'єктивним відображенням цих стосунків особистістю. Така діяльність повинна мати характер партнерства, вона неможлива без взаємодії, без вмінь знаходити конструктивні вирішення проблем, без навичок професійного спілкування. Саме тому до роботи в команді фахівців потрібно готувати ще на студентській лаві. Це робить необхідним розгляд поняття готовності до партнерської взаємодії.

Аналіз попередніх досліджень. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що точки зору дослідників феномену готовності можна згрупувати за декількома позиціями: по-перше, вчені визначають готовність як наявність певних здібностей особистості. Аналіз готовності до професійної діяльності в межах комплексу здібностей представлено в працях Б.Ананьева, С.Рубінштейна. По-друге, прибічники особистісного підходу, вважають, що стан готовності є цілісним проявом особистості в певних умовах життя та діяльності, що має різний ступінь стійкості у часі. Підтримують цю точку зору

дослідники О.Ковальов, В.Моляко, О.Фарапонова, які до змісту готовності як особистісного утворення включають мотиваційні, психічні і характерологічні особливості особистості.

На думку К. Платонова, професійна готовність – це суб'єктивний стан особистості, яка усвідомлює себе підготовленою до тієї чи іншої професійної діяльності і прагне до її виконання. Науковець розглядає готовність як результат трудового виховання, професійного навчання, психічної підготовки [1].

Методично доцільним, на нашу думку, є розуміння професійної готовності як інтегрального особистісного утворення, що забезпечує результативність діяльності фахівця. Результативність підготовки майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії залежить від вивчення структури готовності до професійної діяльності у трьох вимірах: теоретичному, технологічному та особистісному.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі існує декілька підходів до визначення структури готовності до спільної діяльності. З точки зору функціонального підходу, цей вид готовності, що є певним функціональним станом, складається з психологічних і соціальних установок, які характеризують поведінку особистості (М. Д'яченко, Л. Кандибович). У контексті цього підходу набуває значущості виявлення процесуальних якостей, що є важливими у професійній діяльності.

Прибічники особистісного підходу В.Ільїн, Я.Коломінський, В.Мерлін пропонують розуміти готовність до спільної діяльності як комплекс інтегрованих, але різних властивостей, складові якого відрізняються місцем і функціями в регуляції даної діяльності. Оскільки Ю. Кулюткін акцентує увагу на тому, що готовність є особистісним утворенням, ми вважаємо за необхідне підкреслити інтегруючу роль особистісних якостей у формуванні вмінь партнерської взаємодії, що відображають спрямованість на спільну діяльність.

При цьому головну інтегруючу роль виконують особистісні якості, які відображають спрямованість на певну діяльність. У зв'язку з таким трактуванням готовності до спільної діяльності побудова моделі фахівця все частіше формується як проблема побудови його особистості.

Розглядаючи готовність до партнерської взаємодії у контексті професійної педагогіки, ми скористаємося визначенням понять ситуативної та завчасної готовності до професійної діяльності, введеними А. Щебетенко. Ситуативна визначається як особливий психічний стан, який характеризується актуалізацією психологічних можливостей, необхідних успішних дій у конкретний інтервал часу. Ситуативна готовність має складну динамічну структуру: усвідомлення своїх потреб, поставленого завдання, усвідомлення цілей та умов діяльності. Визначення способів вирішення професійних завдань є основою завчасної готовності [2, с.45]

Вивчаючи готовність до партнерської взаємодії в поліпрофесійній групі фахівців, Є. Патраков відмічає, що таке особистісне надбання властиве для членів групи, яка складається з представників різних професій, що здійснюють діяльність на засадах прийнятих загальних цінностей, інтеграції та кооперації зусиль, диференціації спільної та індивідуальної відповідальності і спрямовують дану діяльність на досягнення спільної мети. Готовність до такої діяльності – складна інтегрована якість, яка представлена єдністю аксіологічного, комунікативного, технічного компонентів та спрямована на досягнення мети поліпрофесійної групи спеціалістів [3, с.192]

Узагальнення різних поглядів на структуру готовності до спільної діяльності дає нам можливість сформулювати робоче визначення поняття готовності до партнерської взаємодії. Це особистісне утворення, що забезпечує конструктивну взаємодію у групі фахівців на основі інтеграції наукових знань, умінь, навичок і професійно значущих якостей.

Ми вважаємо, що структура готовності до партнерської взаємодії студентів-аграріїв може бути представлена п'ятьма компонентами: мотиваційним, когнітивним, комунікативним, особистісним та діяльнісним. Не дивлячись на те, що всі компоненти знаходять своє відображення в структурі готовності до партнерської взаємодії студентів-аграріїв, сам феномен готовності студентів-аграріїв не був предметом окремого дослідження. Тому в визначенні змісту компонентів досліджуваного явища ми врахували такі складові:

- аналіз феномену партнерської взаємодії;
- аналіз уже відомих раніше класифікацій компонентів готовності до партнерської взаємодії та використання даної інформації відповідно до вимог, що ставляться до особистісних якостей фахівців та феномену партнерства.

Когнітивний компонент – складова досвіду взаємодії, яка репрезентована знаннями, що є необхідними для здійснення партнерства та їх результативними елементами – когнітивними оцінками. Тобто даний компонент є результатом пізнавальної діяльності. Його характеризують обсяг знань (ширина, глибина, системність), стиль мислення, сформованість умінь і навичок учасників взаємодії, аналіз власних вчинків.

Когнітивний компонент складається з характеристик суб'єкта, які забезпечують інформаційну базу спільної професійної діяльності, її інтелектуальний супровід – уміння актуалізувати професійні знання в ході взаємодії, контролювати пізнавальні процеси, що беруть участь у прийомі та переробці інформації у процесі комунікації. Тому до змісту когнітивного компоненту готовності до партнерської взаємодії студентів-аграріїв ми включаємо знання про способи встановлення інформаційного контакту, налагодження продуктивної взаємодії з оточуючими, знання про зовнішню і внутрішню техніку спілкування, знання про бар'єри спілкування, знання про методи та прийоми попередження та вирішення конфліктних ситуацій.

Взаємодіючи з іншими суб'єктами партнерства, людина за допомогою механізмів сприйняття, уваги, пам'яті, аналітико-синтетичних операцій мислення пізнає індивідуально-психологічні особливості партнерів у спільній професійній діяльності.

Таким чином відбувається включення особистості і всього колективу до різних видів професійної діяльності, в якій особливе значення мають взаєморозуміння і вміння налагодження взаємостосунків.

Партнерство неможливе без об'єктивного оцінювання емоційного стану суб'єктів взаємодії, без спостережливості, яка дає змогу розуміти реальний стан учасників партнерства в конкретній ситуації.

Для характеристики перцептивних умінь необхідно звернутись до робіт О.Бодальова, в яких розкривається проблема сприйняття людиною людини Дані вміння, на думку вченого, проявляються суб'єктом партнерства під час вивчення особливостей іншого суб'єкта [4].

Сукупність перцептивних умінь може бути представлена такими складовими:

- сприйняття та адекватна інтерпретація інформації партнера взаємодії зі спілкування, яку можна отримати в ході партнерства;

- вміння визначати стан людини, її причетність до тих чи інших подій.

Другим компонентом готовності до партнерської взаємодії є мотиваційно-ціннісний. У груповій взаємодії важливе значення має мотивація, під якою розуміють систему факторів, що полягають в усвідомленні людиною приналежності до групи та детермінують бажання до спільної діяльності. Такими факторами виступають потреби, мотиви, цілі та інтереси, що мотивують колективну активність щодо вирішення професійних проблем, підтримують спільний пошук оптимальних рішень.

Відповідно до проявів мотивів мотивуючі фактори поділяються на три класи:

- потреби як основа активності;

- причини, які обумовлюють вибір спільної діяльності залежно від спрямованості особистості;

- суб'єктивні переживання, емоції як форма регуляції (саморегуляції) поведінки і діяльності.

Саме в емоціях оцінюється сенс і результат діяльності. Якщо останній не відповідає меті діяльності, то емоції змінюють її загальну спрямованість, включають допоміжні спонукання, які посилюють прагнення до досягнення спільного рішення.

Мотивація на основі врахування відмічених факторів забезпечує спрямованість і регуляцію активності суб'єктів взаємодії. Усі мотиви спільної діяльності є результатом відображення людиною умов свого існування та усвідомлення потреб. Мотив як усвідомлена потреба в досягненні бажаних умов і результатів діяльності набуває форми внутрішніх спонукань, тобто характеризує внутрішню мотивацію. Зовнішні спонукання суб'єкта взаємодії до тієї чи іншої форми професійної діяльності через використання різних стимулів характеризуються як зовнішня мотивація. Сукупність внутрішніх і зовнішніх мотивів визначає ставлення учасників партнерської взаємодії до співпраці.

Мотивація спілкування у процесі партнерської взаємодії, відображає інтерес до спільної праці та потребу отримання інформації від партнера і розглядається як прямий мотив до партнерської взаємодії. В той же час спілкування може бути і опосередкованим, коли важливим є не суб'єкт партнерства, а його зв'язки з іншими суб'єктами. Мотивом тоді виступає не спілкування як засіб вирішення професійних завдань, а отримання певної користі з контакту. При цьому мотиви можуть і не співпадати між собою, що інколи слугує причиною конфліктності.

Високий рівень мотивації до взаєморозуміння у спілкуванні, пошуку спільних рішень, просування до загальної мети є основою досягнення успіху в партнерській взаємодії. Суб'єкти взаємодії, які мають достатню мотивацію, завжди ініціативні, активні, виявляють наполегливість на кожному з етапів спільної діяльності. Вони не бояться перешкод, шукають шляхи їх подолання, віддають перевагу нестандартним рішенням, мають потребу в ефективності своїх дій. Коли їхні дії приводять до досягнення поставленої мети, відчують задоволення. Учасник процесу взаємодії, який вмотивований на успіх, характеризується рішучістю у нестандартних ситуаціях, готовністю брати на себе відповідальність, адекватною самооцінкою.

Продуктивність взаємодії у команді партнерів залежить від розвиненої професійної самосвідомості, основою якої виступає упевненість у собі. Упевненість у собі як професіоналі пов'язана

з мотивацією успіху. Ця інтегральна якість тісно пов'язана із самооцінкою особистості, яка формується під впливом оцінок тих, хто оточує, і аналізу результатів власної діяльності. Адекватна самооцінка сприяє впевненості у професійних рішеннях. Занижена самооцінка породжує невпевненість у своїх силах, завищена – самовпевненість; такі емоційні ставлення до себе не сприяють успішності спільної професійної діяльності. Водночас здатність розуміти суб'єктів процесу взаємодії, вміння проникати в їхню психологію, враховуючи індивідуальні особливості, а також усвідомлення правоти та доречності своїх дій і вчинків забезпечують ефективність взаємодії у професійній діяльності.

Третім компонентом готовності до партнерської взаємодії, на нашу думку, є комунікативний, у змісті якого інтегровані вміння встановлювати міжособистісні зв'язки, узгоджувати свої дії з діями колег, обирати оптимальний стиль спілкування в різних ситуаціях, ефективно використовувати засоби вербального та невербального спілкування, з їх допомогою попереджати та вирішувати конфліктні ситуації.

Високий рівень реалізації завдань партнерської взаємодії залежить від розвитку комунікативної культури суб'єктів партнерства. Узагальнення теоретичних підходів науковців [5, 6] до розуміння феномену комунікативної культури дає можливість стверджувати, що це складне явище, складовими якого є:

- система знань, норм, цінностей та образів поведінки, що прийняті в суспільстві, які людина органічно втілює у діловому та міжособистісному спілкуванні;
- вміння використовувати мовленнєві засоби та способи реалізації комунікації відповідно нормам, які історично склались в даному мовному середовищі, з урахуванням психологічних механізмів впливу на адресата;
- сукупність комунікативних особистісних якостей, що забезпечують успішність комунікації.

Як бачимо, структурними одиницями комунікативної культури є комунікативні знання, комунікативні вміння та комунікативні особистісні якості. Під комунікативними знаннями ми розуміємо узагальнений досвід людства в комунікативній діяльності, відображення в свідомості людини комунікативних ситуацій в їх причинно-наслідкових зв'язках і відносинах [5, с.29] Комунікативні вміння – це комплекс усвідомлених комунікативних дій, які засновані на високій теоретичній та практичній підготовці особистості, що дозволяє здійснювати професійну комунікативну діяльність. Рівень сформованості комунікативних умінь особистості відображає ступінь комунікативної готовності особистості до інтеграції її професійних завдань з діяльністю інших учасників партнерської взаємодії. Володіючи такими комунікативними якостями, як: правильність, виразність, ясність, точність, стислість, доцільність, суб'єкт партнерської взаємодії має змогу відстоювати власну точку зору, впливати на інших суб'єктів взаємодії, вести діалог з учасниками партнерства, знаходити шляхи виходу з конфліктних ситуацій.

Окрема людина, яка є суб'єктом партнерської взаємодії, виступає водночас як колективний суб'єкт, тому комунікативна культура фахівця, що орієнтована на інших суб'єктів діяльності, впливає на стиль професійного спілкування в колективі, створення його психологічного мікроклімату, таким чином визначаючи можливість професійного соціального розвитку, реалізації потенціалу як члена групи, так і всієї професійної спільноти. Отже, в процесі формування готовності до взаємодії важливо враховувати прямий зв'язок між рівнем сформованості комунікативної культури фахівця і чіткістю й ефективністю професійної командної діяльності [6].

У структурі готовності до партнерської взаємодії доцільним є виділення діяльнісного компоненту. Він характеризується спільними зусиллями у формулюванні мети, плану, відборі змісту та форм взаємодії у процесі спільних рішень та професійного спілкування, вміннями організації спільної діяльності, а також рефлексією характеру взаємодії та результатів самовираження та самореалізації окремих членів команди в спільній професійній діяльності.

Останнім компонентом готовності до партнерської взаємодії, на нашу думку, є особистісний компонент. Для чіткого та результативного досягнення спільної мети необхідні цілеспрямованість, упевненість у собі, адекватна самооцінка, розуміння власної значущості у процесі спільної професійної діяльності. Саме цей компонент відповідає за толерантність та повагу суб'єктів взаємодії один до одного, чесність та відкритість у вирішенні спільного завдання.

Висновки. Проаналізувавши різні підходи, що існують у наукових літературних джерелах, можна зробити висновок про те, що багатокомпонентна структура готовності до партнерської взаємодії майбутніх фахівців аграрної сфери містить: когнітивний компонент, що складається зі знань про сутність, особливості та механізми партнерства, знань про особливості поведінки людей у групі; мотиваційний, що полягає у позитивному ставленні до взаємодії з іншими, взаємозалежності учасників партнерської взаємодії, спрямованості на взаємодію; особистісний, що складається з якостей, які

забезпечують ефективну спільну діяльність (ініціативність, толерантність, дисциплінованість); комунікативний, що характеризується наявністю умінь професійного спілкування, здатністю відстоювати власну точку зору, вмінням передбачати реакцію співбесідника; діяльнісний компонент, складовими якого є уміння прогнозувати результати партнерської взаємодії, уміння адаптувати власний стиль роботи до стилів діяльності суб'єктів партнерства.

Література

1. Платонов К.К. О системе психологи / К.К. Платонов.– М., 1972.– 216 с.
2. Патраков Э.В. Формирование готовности к деятельности в полипрофессиональной группе специалистов: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук: 13.00.08 "теория и методика профессионального образования" / Э.В. Патраков. – Екатеринбург, 2008. – 45 с.
3. Бодалёв А.А. Восприятие и понимание человека человеком / А.А.Бодалёв. – М., 1982. – 204 с.
4. Герасименко О.В. Иноязычная компетентность как фактор развития коммуникативной культуры студентов: дис... канд. пед. наук : 13.00.01/ Герасименко Ольга Владимировна. – Оренбург, 2001.– 155 с.
5. Виноградова М.Д. Коллективная познавательная деятельность и воспитание школьников / М.Д.Виноградова, И.Б.Первин. – М.: Просвещение, 1977. – 158 с.